

RODNE RAZLIKE U STAVOVIMA PREMA PREDUZETNIŠTVU U SRBIJI MEĐU STUDENTIMA EKONOMIJE

Marčetić Marija ¹

Mušikić Slađana ²

Sažetak: Osnovni cilj ove studije je da istraži rodnu razliku u stavovima prema preduzetništvu među mladima. Preduzetnički stavovi su povezani sa namerama o samozapošljavanju, sa ličnom percepcijom prepreka u društvu kao i poslovnog okruženja. Upitnik kojim su prikupljeni podaci prilagođen je cilju istraživanja, specifičnostima našeg preduzetničkog obrazovanja i ekonomskom ambijentu u Srbiji. Prikupljeni su podaci 333 studenta ekonomskih smerova Akademije strukovnih studija Južna Srbija. Za proveru polaznih hipoteza u ovom istraživanju korišćen je deskriptivno-analitički metod, kako bi se opisali, vrednovali i interpretirali prikupljeni podaci, a u okviru njega neparametarski test χ^2 . Frekvencije u odgovorima između polova su slične na pitanja koja obuhvataju poznavanje ambijentalnih prilika, dok je visok raspon u odgovorima na pitanja koja su vezana za lične preferencije, tj. preduzetničke namere. Razumevanje razlika između studenata i studentkinja može bitno olakšati studentkinjama da postignu svoj preduzetnički potencijal, razviju karijerne preference i promovišu žensko preduzetništvo. Novi zaključci mogu nam pomoći u regulisanje manjih diskrepanci u preduzetničkoj edukaciji u ovoj oblasti.

1 Akademija strukovnih studija Južna Srbija, Leskovac, Partizanska 7, e-mail: neimar.marija@gmail.com

2 Akademija strukovnih studija Južna Srbija, Leskovac, Partizanska 7, e-mail: slađana.musikic@gmail.com.

Ključne reči: preduzetništvo / studenti / rodne razlike / strukovno obrazovanje / preduzetničko obrazovanje / stavovi / namere

UVOD

Preduzetništvo predstavlja preuzimanje inicijative, organizovanje i reorganizovanje društvenih i ekonomskih mehanizama i resursa, prihvatanje rizika ili neuspeha (Avlijaš, 2017). Što se tiče definicije preduzetništva mladih, uprkos nedovoljnom koncenzusu u literaturi, oslonićemo se na rad Chigunta (2005) koji ga definiše kao „praktičnu primenu preduzimačkih kvaliteta, kao što su inicijativa, inovacija, kreativnost i preuzimanje rizika koristeći veštine neophodne za uspeh u zadatom okruženju”. Ova definicija pretpostavlja da samom odlukom da se pokrene neki posao, mladi ljudi iskorišćavaju svoj puni potencijal; definišu problem; identifikuju rešenje i nalaze resurse za njihovo rešavanje, što pomaže rastu njihovog samopouzdanja i uzimanju aktivne uloge u svojim zajednicama. Preduzetništvo mladih ljudi je dominantan činilac u eventualnom smanjenju nezaposlenosti (Mušikić et al., 2017). Takođe, odnos mladih ljudi prema preduzetništvu bitan je kao indikacija potencijala ovog sektora za eventualan rast. Mladi, tj. studenti imaju svoje specifične karakteristike kojom boje poslovne poduhvate. Životni period u kome se nalaze odlikuje inovativnost i kreativnost, ali i neki osećaj za odgovornost, pa smatramo taj period odličnim za početak poslovanja i preduzimanje preduzetničkih poduhvata (Li Yuetao, 2010). Ukoliko dalje suzimo fokus analize dolazimo do definicije ženskog preduzetništva koje variraju od legalističke definicije Kothawale (2015) koji kaže da je žensko preduzetništvo poslovno preduzeće kojim upravlja žena više od 51%. Fišer iz sociološkog aspekta definiše žensko preduzetništvo kao momenat kada žena pravi korak izvan svoje tradicionalne uloge (Fischer, 1993). Može se reći da su žene preduzetnici grupa žena koja inicira, poseduje, vodi i kontroliše preduzeće. (Goyal & Parkash, 2011). Poslednjih godina žensko preduzetništvo postaje veoma popularno i igra aktivnu ulogu u ekonomskom razvoju doprinoseći stvaranju radnih mesta, i samim tim je predmet akademskih istraživanja (Vukmirović, 2005). Ipak, veoma je malo studija u Srbiji koje se bave ovim pitanjem, istraživanjem rodni razlika među studentima i njihovim

stavovima prema preduzetništvu. Uobičajeno je da se ovakva istraživanja sprovode u obrazovnim institucijama gde su mladi ljudi u dovoljnoj meri upoznati sa ovim pojmom. Preduzetnička edukacija je prepoznata kao bitna karika ka uvođenju mladih u svet biznisa, u razvoju preduzetničkih performansi i namera (Fayolle, 2005, Díaz-Casero, 2012). Ovaj rad predstavlja upliv u problematiku rodne različitosti po pitanju stavova mladih o preduzetništvu uz uvažavanje specifičnosti koje nosi nacionalni obrazovni sistem. Novi zaključci mogu uticati na promovisanje ženskog preduzetništva, mogu pomoći u regulisanju manjih diskrepanci u preduzetničkoj edukaciji. U budućem periodu važan je sistematski pristup u stvaranju i podsticanju dinamičnog razvoja preduzetništva, sa posebnim osvrtom na preduzetništvo mladih i žena. Obrazovne institucije ekonomskog smera bi trebalo da idu u korak sa promenama u ovoj oblasti u cilju negovanja preduzetničke kulture u Srbiji.

Razumevanje stavova studenata prema preduzetništvu je relevantno ne samo za edukativne svrhe nego i za društvo jer preduzetništvo ili, drugim rečima, volja za kreiranjem novog biznisa je prepoznato kao jedan od glavnih pokretača ekonomskog rasta i razvoja. Prema GEM 2019 globalnom izveštaju najveći broj preduzetnika je u starosnoj grupi 24–35. Pošto su studenti u grupi između 18–24 godine, ispitujući njihove preduzetničke intencije otkrivamo neke buduće implikacije po ekonomiju jedne zemlje. Korak dalje predstavlja istraživanje ženskog preduzetništva jer zemlje sa visokom stopom zaposlenih žena imaju i veću stopu bruto domaćeg proizvoda (ILO, 2015).

TEORETSKI OKVIR

Istraživanja na temu preduzetničkog obrazovanja su relativno novijeg datuma (Gupta, 2017) i inicirana su pre svega vladinim projektima koji dizajniraju kvalitetan preduzetnički kurs/program tj. obrazovnu strategiju (Matlay, 2005). Preduzetničko obrazovanje je shvaćeno kao egzogeni faktor koji utiče na preduzetničko ponašanje u Teoriji planiranog ponašanja, TPP (Theory of planned behavior, TPB) (Ajzen, 1991; Díez-Echavarría, 2019). Po toj teoriji, preko formiranja uverenja i stavova kroz obrazovanje dolazi do intencije i preduzetničkog ponašanja kod mladih (Dickson, 2008; Dutta, 2010). Preduzetničko obrazovanje na taj način indirektno utiče na preduzetničku intenciju. (Eniola, 2012). Ipak, čini se da preduzetnička edukacija nema uticaja na razlike u

preduzetničkim stavovima među polovima (Johansen 2013; Van Ewijk, 2019). Disparitet u stavovima postoji iako su studenti istog preduzetničkog obrazovanja, tj. mladi će imati drugačije preduzetničke stavove, socijalne norme, preduzetničke namere iako su iskusili istu preduzetničku edukaciju (Choitung Lo, 2017). Neki od akademskih zaključaka o rodnim razlikama su sledeći: uloga roda ima uticaja na razlikovanje stila preduzetnika kod studenata (Veciana, 2007); muškarci imaju veću nameru i želju da postanu preduzetnici nego žene (Clement, 2004; Ahmed et al. 2010). Postoje rodne razlike u motivima za otpočinjanje novog biznisa ako posmatramo potrebu za dostignućem (Hisrich, 1990; Entrialgo et al, 1999) ili želju za nezavisnošću (Bulanova et al. 2016; Sarri & Trihopoulou, 2005). Strah od neuspeha ima veću važnost kod žena (Sánchez-Escobedo et al., 2011). Muškarci su više motivisani ka finansijskom uspehu i inovacijama nego žene (Mcarter, 2013). Finansijski uspeh je naravno relevantan i za žene, ali težnja za nezavisnošću kod njih ima primat (Carter et al. 2003) iako im je teže da dođu do finansijskog resursa (Eniola, 2018; Becker-Blease & Sohl, 2011). Rezultati dosadašnjih studija (Mansour, 2019; Dabić, 2016; Ndfirepi, 2018) dokazuju postojanje značajnih razlika u preduzetničkoj nameri među mladima.

U ovom radu dalje istražujemo disparitet među polovima u stavovima prema preduzetništvu na primeru studenata strukovnog obrazovanja ekonomskog usmerenja. Preduzetnički stavovi su povezani sa namerama o samozapošljavanju, sa ličnom percepcijom prepreka u društvu, kao i poslovnog okruženja (Krueger, 1993). Iz tog razloga posmatramo stavove o preduzetništvu kroz razlike u preduzetničkoj nameri studenata i studentkinja, percepciji okruženja, karijerni izbor, motivima za samozapošljavanje. Razumevanje razlika između studenata i studentkinja po ovom pitanju može biti značajno za razvoj odgovarajućih mera koje će olakšati studentkinjama da postignu svoj preduzetnički potencijal, razviju karijerne preference i promovišu žensko preduzetništvo. U istraživanju su postavljena sledeća pitanja: da li su studenti u dovoljnoj meri upoznati sa podsticajima i preprekama za razvoj preduzetništva; da li postoje razlike u preduzetničkoj nameri između studenata i studentkinja; koji su njihovi motivi za samozapošljavanje i gde bi usmerili svoj biznis.

CILJ, ZADACI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA

Cilj ovog istraživanja je procena preduzetničkih stavova studenata ekonomske struke, sa posebnim fokusom na primećene rodne razlike u preduzetničkoj percepciji okruženja i nameri ka preduzetničkom poduhvatu. Primećeni jaz između ženskog i muškog preduzetništva zahteva sistemski pristup kojim bi se započelo njegovo prevazilaženje. Otkrivene činjenice, na samom izvoristu stvaranja preduzetnika, u strukovnom ekonomskom obrazovanju, doprinele bi poboljšanju u pristupu ovim kategorijama preduzetnika. Takođe, jačanje preduzetničkog obrazovanja u ovom segmentu može doprineti jačanju preduzetničke namere (Linan, 2011).

U istraživanju polazimo od dve osnovne hipoteze:

H₁ - Postoji razlika između muškog i ženskog pola u percepciji okruženja među studentima ekonomskog usmerenja;

H₂ - Postoji razlika između muškog i ženskog pola i preduzetničkoj nameri među studentima ekonomskog usmerenja;

Na osnovu definisanog cilja i predmeta istraživanja izdvojeni su sledeći zadaci istraživanja: utvrditi da li su studenti upoznati sa preprekama i podsticajima za razvoj preduzetništva; utvrditi da li mladi poseduju nameru za pokretanje biznisa; utvrditi koji su njihovi motivi za pokretanje biznisa; utvrditi prema kom sektoru bi bio usmeren njihov biznis.

Upitnik je baziran na GEM 2010 globalnom izveštaju o preduzetništvu, a imajući u vidu nacionalne specifičnosti koje značajno utiču na preduzetničke preference (Freytag & Thurik, 2007). Specifičnosti zemlje i njenog poslovnog ambijenta utiču na preduzetničku motivaciju i nivo aktivnosti (Grilo, 2006), takođe dispariteti među zemljama u preduzetničkom obrazovanju utiču na preduzetničku aktivnosti (Lee et al. 2006). Imajući u vidu navedene studije, istraživanje, kao i upitnik, su prilagođeni specifičnostima preduzetničkog obrazovanja i ekonomskom ambijentu u Srbiji.

METODA, TEHNIKE I INSTRUMENTI ISTRAŽIVANJA

Za proveru polaznih hipoteza u ovom istraživanju korišćeni su: deskriptivno-analitički metod, kako bi se opisali, vrednovali i

interpretirali prikupljeni podaci (Bakovljević, 1997), a u okviru toga neparametarski test χ^2 t koji se upotrebljava u većini slučajeva ako se radi o kvalitativnim podacima. Osnovni podaci istraživanja mogu biti merne vrednosti, ali u χ^2 test unose se samo njihove frekvencije. Ovo je vrlo praktičan test koji može poslužiti onda kad želimo utvrditi da li neke dobijene (opažene) frekvencije odstupaju od frekvencija koje bismo očekivali pod određenom hipotezom. Istraživanje je izvršeno tehnikom anketiranja, koja je realizovana posredstvom instrumenta anketnog upitnika. Uzorak ima normalnu raspodelu. Dobijeni podaci obrađeni su kvalitativno i kvantitativno, dok su rezultati prikazani tekstualno i tabelarno.

UZORAK I ORGANIZACIJA ISTRAŽIVANJA

Sprovedenom anketom obuhvaćeno je 333 ispitanika, studenata Akademije strukovnih studija Južna Srbija, od toga 149 muškaraca i 184 žena. Anketa je sprovedena na teritoriji Jagodine, Dimitrovgrada, Blaca. Ispitivanje je izvršeno oktobra 2018.godine. Ispitanici imaju dovoljno vremena da odgovore na postavljena pitanja. Iako uzorak ima izvesne elemente stratifikovanog kvotnog uzorka, on je u osnovi prigodan (Kulić, 1998). Ispitanici imaju dovoljno vremena da odgovore na postavljena pitanja. Pitanja su bila zatvorenog tipa. Anketiranje je anonimno i izvršeno putem upitnika na papiru. Definisana pitanja na koje su ispitanici odgovorili su: (1) Da li ste učestvovali u programu Omladinsko preduzetništvo? (2) Koliko ste upoznati sa podsticajnim merama Republike Srbije? (3) Da li postoje uslovi za bavljenje preduzetništvom u Srbiji? (4) Da li po Vašem mišljenju postoje prepreke za bavljenje preduzetništvom? (5) Da li posedujete ideju za bavljenje biznisom? (6) Da li ozbiljno razmišljate da pokrenete sopstveni biznis? (7) Koji su vaši razlozi za bavljenje sopstvenim biznisom? (8) U koje sektore biste usmerili vaš biznis?

REZULTATI STATISTIČKE ANALIZE

Nastavni programi škola ekonomskog usmerenja daju na značaju preduzetništvu u rešavanju problema mladih na tržištu rada. Jedan od programa napravljen sa ciljem bržeg uključenja mladih na tržište rada,

kao i upoznavanju sa praktičnim aspektima preduzetništva je *Omladinsko preduzetništvo*. Iz tog razloga u anketu je uključeno pitanje o učešću mladih u projektima Omladinsko preduzetništvo. Rezultati pokazuju da je tek 11,9% učestvovalo u nekom od projekata koji su realizovani u cilju razvijanja preduzetničke kulture, klime. Ostali nisu čuli ili nisu učestvovali u projektu.

Tabela 1. *Da li ste u toku školovanja učestvovali u projektima Omladinsko preduzetništvo?*

Pol		Da li ste nekada u toku školovanja učestvovali u projektu Omladinsko preduzetništvo?		
		da	ne	nisam čuo
	muški	11.9%	63.3%	24.8%
	ženski	11.7%	60.5%	27.8%

Izvor: Autor

U gornjoj tabeli su prikazani odgovori raščlanjeni po polu. Procenat svakog odgovara je sličan između muškog i ženskog pola. Na sledeće pitanje „Koliko ste upoznati sa podsticajnim merama Republike Srbije?” samo 6, 7% ispitanika je odgovorilo da nije upoznato, delimično je upoznato 63,7%, dok 29,6% nisu upoznati sa ovim merama.

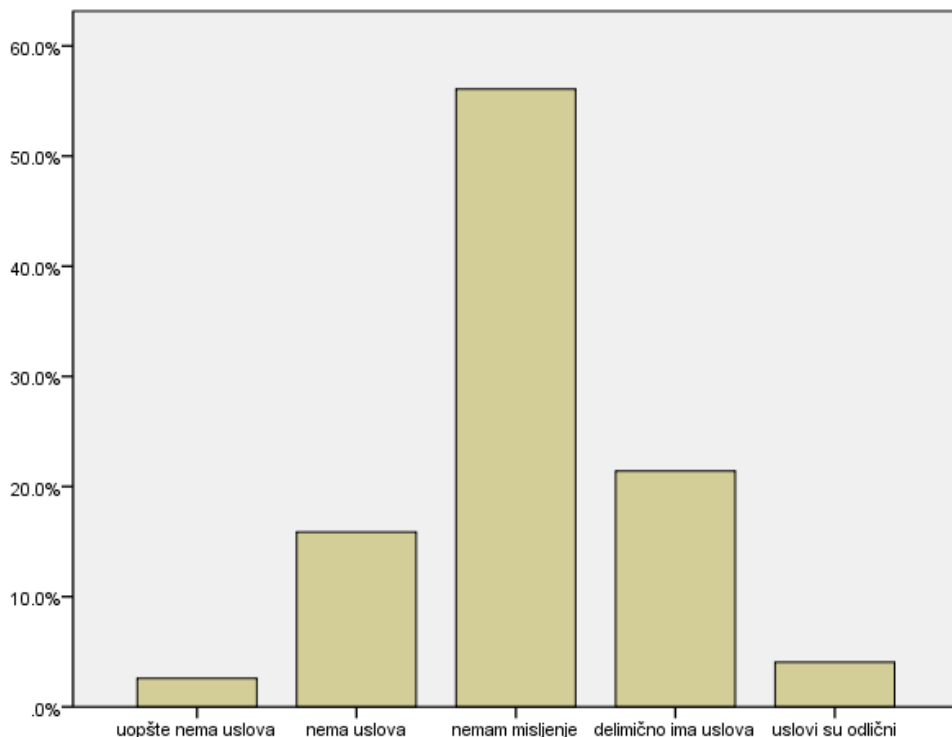
Tabela 2. *Koliko ste upoznati sa aktivnim merama RS?*

Pol	Uopšte nisam upoznat	Delimično sam upoznat	Upoznat sam
muški	30.3%	59.6%	10.1%
ženski	28.9%	66.7%	4.4%

Izvor: Autor

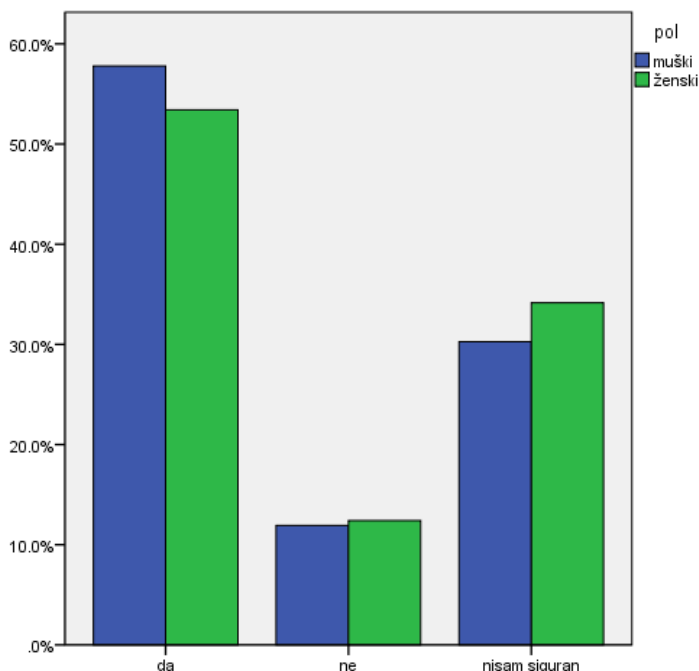
Statistike za ovo pitanje u strukturi pola je u prikazanoj tabeli. Kao što vidimo iz podataka veći procenat muškog pola je upoznat sa podsticajnim merama (10,1%) nego ženski (4,4%), dok je veći procenat ženskog pola delimično upoznat (66,7%). Da bismo ocenili razliku u poimanju ovog instrumenta za podsticanje preduzetništva između muškog i ženskog pola potrebno je koristiti metod χ^2 .

Na redu je ocena ambijentalnih uslova u Srbiji od strane ispitanika. Ispitanici ove Ankete i to njih 55,8% nema mišljenje o postojanju uslova za biznis u Srbiji. Delimično postoje uslovi za 21,6% ispitanika, a za 1,6% nema uslova za pokretanje malog biznisa.

Grafikon 1. *Da li postoje uslovi za biznis u Srbiji?*

Izvor: Autor

Uslovi za biznis su povezani sa pitanjem postojanja ili odsustva prepreka za bavljenje preduzetništvom. Tako da 55,3% smatra da postoje prepreke za mali biznis, a 18,9% da nema prepreka, dok 25,8% nije sigurno. Bez većih oscilacija su identični odgovori mladih žena i muškaraca.

Grafikon 2: *Da li postoje prepreke za bavljenje preduzetništvom (po polu)?*

Izvor: Autor

Završetak srednjeg ili visokog obrazovanja je korak ka ulasku na tržište rada. Pitanje koliko su mladi ispitanici spremni da se integrišu u poslovno okruženje i razmišljaju u tom pravcu može se videti kroz posedovanje ideja o pokretanju sopstvenog biznisa.

Tabela 3. *Da li posedujete ideju za bavljenje sopstvenim biznisom?*

Da li posedujete ideju za bavljenje sopstvenim biznisom?	%
Da	63,5
Ne	10,3
Nesiguran	26,2
Σ	100,0

Izvor: Autor

Ohrabruje podatak da čak 63,5% ispitanika ima ideju za bavljenjem malim biznisom. Mlade žene su mnogo nesigurnije u iskazivanju svojih ideja (54,4%) od muškaraca (78%). S obzirom da je teško uskladiti privatne i poslovne obaveze, žene je potrebno stimulisati na

preduzetništvo i dati im prioritet u započinjanju malog biznisa kroz subvencije, koordinaciju i podršku uspešnih preduzeća i preduzetnika.

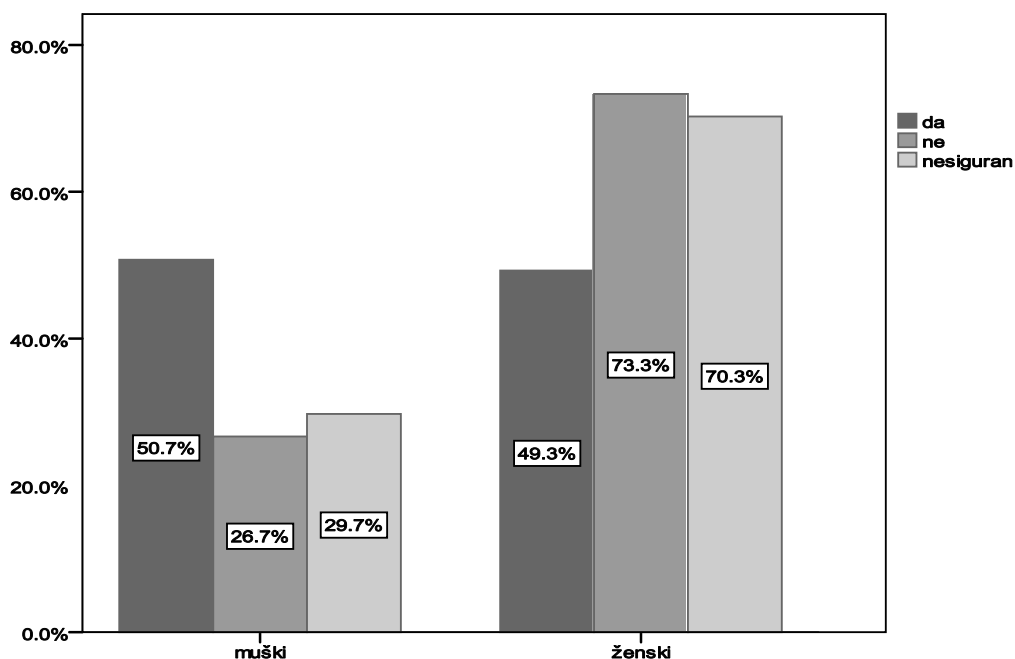
Tabela 4. *Da li posedujete ideju za bavljenje sopstvenim biznisom?*

Pol	Da	Ne	Nesiguran
Muški pol %	78,0%	9,2%	12,8%
Ženski pol %	54,4%	10,0%	35,6%
Σ	63,9%	9,7%	26,4%

Izvor: Autor

Sledeće pitanje istražuje rešenost i odlučnost studenta ka pokretanju sopstvenog posla. Takođe pokazuje usmerenost njihove namere prema polu.

Grafikon 3. *Da li ozbiljno razmišljate da pokrenete sopstveni biznis?*

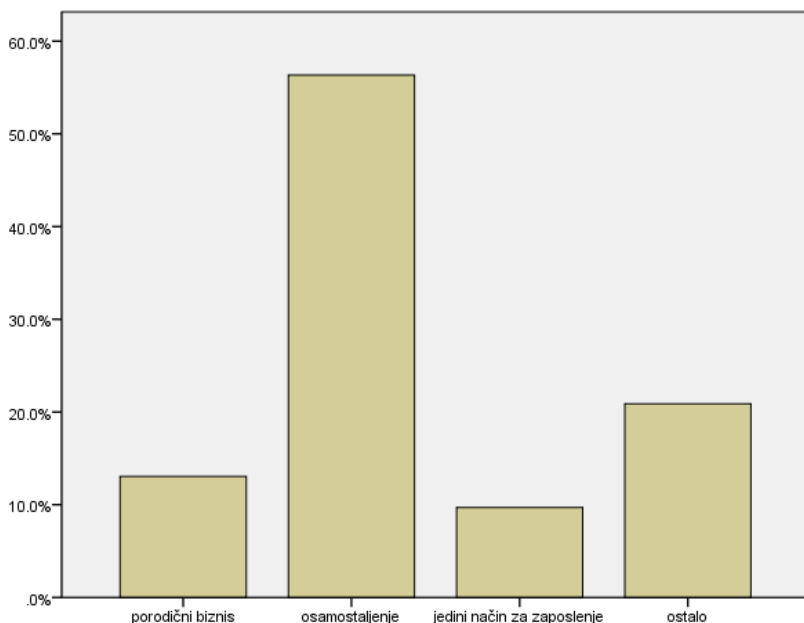
Izvor: Autor

Rezultati iz dijagrama nisu iznenađujući s obzirom na veću inklinaciju prema riziku jačeg pola. Daleko je veći procenat nesigurnih studentkinja

po pitanju rešenosti za otpočinjanje novog biznisa (70,3%) i čak 73, 3% onih koji neće ući u ovaj sektor. Obratno, pripadnici muškog pola pokazuju veću odlučnost i manju nesigurnost. Preko 50% su odlučni da pokrenu novi samostalni posao, a daleko manji procenat je nesigurno (29,7) ili ne želi (26,7). Ovi rezultati će biti dodatno testiran metodom χ^2 .

Mladi ispitanici su kao razloge za pokretanje sopstvenog malog biznisa najviše naveli osamostaljivanje (56,6%). Iz tabele se može uočiti da je samozapošljavanje poslednji razlog koji bi pokrenuo mlade ispitanike da se bave malim biznisom (9,5%).

Grafikon 4. *Vaši razlozi za bavljenjem sopstvenim biznisom?*

Izvor: *Autor*

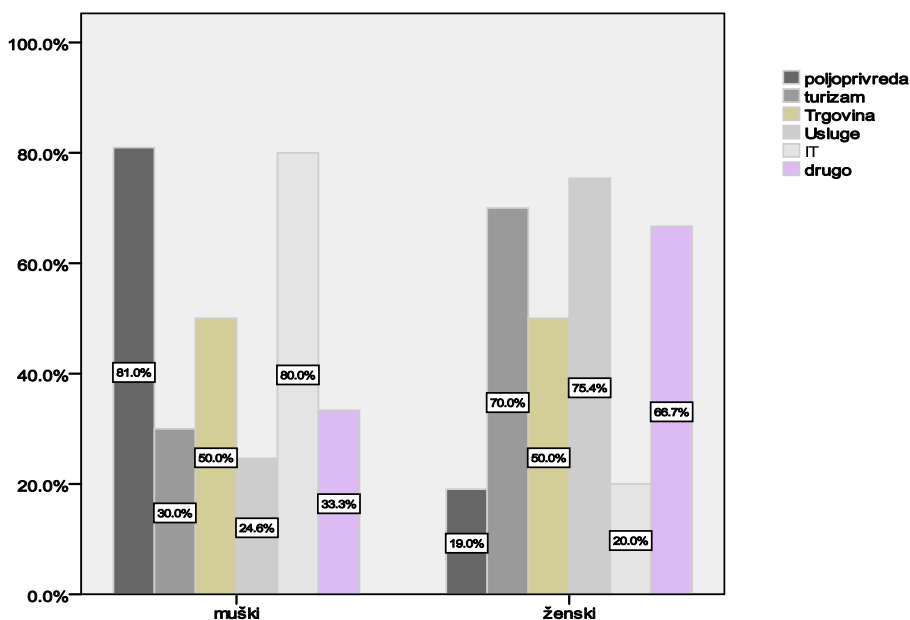
Želja za nezavisnošću se realizovala kroz najveći procenat odgovora ispitanika pa je osamostaljenje prvi razlog osnivanja novog preduzeća, podjednako kod muškog i ženskog pola. Muški pol ima veću inklinaciju ka negovanjem porodičnog biznisa nego ženski (tabela 5).

Tabela 5. *Vaši razlozi za bavljenje sopstvenim biznisom (prema polu)?*

Pol	Porodični biznis	Osamostaljenje	Jedini način za zaposlenje	Ostalo
muški	18.3%	48.6%	10.1%	22.9%
ženski	9.6%	62.4%	9.6%	18.5%

Izvor: Autor

Ka kojoj oblasti je usmeren vaš biznis je pitanje na osnovu kojeg smo izmerili stavove mladih i saznali da od ponuđenih odgovora najviše ispitanika svoj biznis vidi u IT (informacione tehnologije) sektoru – 80% mladi muškarci, ali i u poljoprivredi 81,0%. Trgovina je zastupljena kod muškog pola sa 48%, a turistički sektor sa 32,4%. Mlade žene bi svoj biznis najviše usmerile ka uslugama – 75%. Mlade žene imaju sklonost ka turističkoj oblasti – 67,6%, trgovini – 51,3%, a najmanje ka IT sektoru – 20%.

Grafikon 5. Usmerenost biznisa ka sektorima

Izvor: Autor

U sledećoj tabeli metodom χ^2 upoređujemo razlike u stavovima studenata o preduzetništvu različitog pola. U prethodnim tabelama data je procentualna naznaka gde bi te razlike mogle da postoje, ali ova metoda upoređivanja frekvencije daje preciznije i pouzdanije podatke.

Tabela 6. *Rezultati statističkog testa: Rodne razlike u stavovima studenata ekonomske struke prema preduzetništvu*

	Anketna pitanja	F	df	p
1.	Da li ste upoznati sa Omladinskim preduzetništvom?	.307 ^a	2	.858
2.	Razlike u upoznatosti sa aktivnim merama?	3.718 ^a	2	.156
3.	Da li imate ideju za bavljenje sopstvenim biznisom ?	18.444 ^a	2	.000
4.	U koje oblasti bi bio usmeren vaš biznis?	36.707 ^a	5	.000
5.	Da li postoje uslovi za biznis u Srbiji?	4.273 ^a	4	.370
6.	Da li ozbiljno razmišljate da pokrenete sopstveni biznis?	13.083 ^a	2	.001
7.	Prepreke za bavljenje preduzetništvom u Srbiji?	.514 ^a	2	.774
8.	Vaši razlozi za bavljenje sopstvenim biznisom?	6.589 ^a	3	.086

Izvor: Autor

Kako je vrednost statistike testa $p=0,00$, dakle manja od 0,05, pronalazimo statistički značajnu razliku u posedovanju ideje za bavljenje sopstvenim biznisom između muškog i ženskog pola metodom χ^2 testa, ali uz nisku korelaciju, tj. slabu jačinu veze između dve varijable (0,2) po Kramerovom pokazatelju V (Cramers V). Postoji razlika između polova u rešenosti za pokretanje sopstvenog biznisa. Rezultati su potvrdili postojanje razlike, $p=0,01$, uz slabu jačinu veze između dve varijable (0,2 Cramers V). Možemo pretpostaviti da ovaj rezultat ima psihološku potku u inklinaciji polova prema riziku.

Razlika između polova je nađena i u usmerenosti biznisa ka određenim sektorima. Rezultati su potvrdili postojanje razlike za $p=0,00$, uz srednju korelaciju, tj. srednju jačinu veze između dve varijable (0,37) po Kramerovom pokazatelju V (Cramers V).

ZAKLJUČAK

Rezultati pokazuju da je neznatna razlika u frekvencijama ispitanika među polovima kada je reč o odgovorima na pitanja o poznavanju ambijentalnih prilika za razvoj preduzetništva (aktivne mere, omladinsko preduzetništvo, uslovi za razvoj preduzetništva, prepreke za bavljenje preduzetništvom), pa samim tim prva hipoteza nije dokazana. Razlike u frekvencijama u odgovorima su značajne za pitanja koja uključuju i neku psihološku inklinaciju, tj. nameru ili odlučnost za bavljenje preduzetništvom (Da li ozbiljno razmišljate da pokrenete sopstveni biznis?) kao i na pitanje koje tradicionalno uvažava razliku u sektorskoj preferenciji među polovima (U kojim oblastima bi bio usmeren vaš biznis?), što dokazuje drugu hipotezu. Dobijeni zaključak ide u prilog navedenim istraživanjima (Mansour, 2019; Dabić, 2016; Ndofirepi, 2018; Clement, 2004; Ahmed, 2010).

Studenti strukovnih studija bi trebalo da kroz proces obrazovanja budu osposobljeni preduzetničkim veštinama, međutim, anketa je pokazala nizak procenat odgovora koji se odnose na prepoznavanje prave prilike, poznavanje okruženja. Bolja pripremna edukacija u ovoj oblasti bi pomogla mladima da razviju preduzetničke kompetencije koje će biti korisne za njihov budući posao. Neka naredna istraživanja na ovu temu bi bila celovitija ukoliko bi se rang anketnih pitanja bazirao na TPP teoriji (Teorija planiranog ponašanja). Takođe bi bilo interesantno ispitati razlike među studentima drugog strukovnog usmerenja ili uvesti kontrolnu grupu studenata drugog obrazovnog profila, tako bi se istražio uticaj preduzetničkog obrazovanja na profil preduzetnika u Srbiji.

LITERATURA:

1. Ahmed, I et al. (2010). Determinants of Students' Entrepreneurial Career Intentions: Evidence from Business Graduates, *European Journal of Social Sciences* – Volume 15, Number 2
2. Ajzen, I. (1991). The theory of planned behaviour. *Organizational Behaviour and Human Decision Processes*, 50(2), 179–211
3. Avlijaš, R. Avlijaš, G. (2017): *Preduzetništvo*, Univerzitet Singidunum, Beograd

4. Becker–Blease, J., Sohl, E. (2011). The Effect of Gender Diversity on Angel Group Investment, *Sage Journal*, Volume: 35 issue: 4, page(s): 709–733
5. Bulanova, O., Isaksen, E., Kolvereid, L. (2016), Growth aspirations among women entrepreneurs in high growth firms, *Baltic Journal of Management*, Publication date: 4 April 2016
6. Carter, Nancy & Gartner, William & Shaver, Kelly & Gatewood, Elizabeth. (2003). The Career Reasons of Nascent Entrepreneurs. *Journal of Business Venturing*. 18. 13–39.
[https://doi.org/10.1016/S0883-9026\(02\)00078-2](https://doi.org/10.1016/S0883-9026(02)00078-2).
7. Chigunta, F., Schnurr, J., Wilson, D.J., Torres, V., (2005). Being „Real” about Youth Entrepreneurship in Eastern and Southern Africa Implications for Adults, Institutions and Sector Structures, *SEED Working Paper No. 72*, International Labour Office · Geneva
8. Choitung Lo, Hongyi Sun, Kris Law, (2017). Comparing the Entrepreneurial Intention between Female and Male Engineering Students, *Journal of Women's Entrepreneurship and Education*
9. Clement K., Wang Poh-Kam Wong. (2004). Entrepreneurial interest of university students in Singapore, *Technovation*, Volume 24, Issue 2, February 2004, Pages 163–172
10. Dabic, M. & Bayraktaroglu, E. Students' entrepreneurial behavior: international and gender differences. *J Innov Entrep* 5, 19 (2016).
<https://doi.org/10.1186/s13731-016-0046->
11. Díaz-Casero, J.C., Ferreira, J.J.M., Hernández Mogollón, R. *et al.* (2012). Influence of institutional environment on entrepreneurial intention: a comparative study of two countries university students. *Int Entrep Manag J* 8, 55–74 (2012).
12. Dickson, P.H., G.T. Solomon, and K.W. Weaver. (2008). Entrepreneurial selection and success: does education matter?, *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 15(2): 239–258
13. Díez-Echavarría, L., Valencia, A. A., Bermúdez-Hernández, J., Orlando, M. P. F., Lucelly, U. M. M., & Adolfo, T. V. J. (2019). Proširenje modela sistemskog pristupa preduzetništvu kod univerzitetskih studenata. *Serbian Journal of Management*, 14(2), 277–297.
14. Dutta, D., J. Li, and M. Merenda. (2010). Fostering Entrepreneurship: Impact of Specialization and Diversity in

- Education., *International Entrepreneurship Management Journal*, April. Springer Science + Business Media, LLC
15. Eniola, A. (2018). The Performance of Women Entrepreneurs: Human and Financial Capital. 2.
 16. Entrialgo, M., Fernández,E., &Camilo J. Vázquez, (2000), Characteristics of Managers as Determinants of Entrepreneurial Orientation: Some Spanish Evidence Enterprise and Innovation, *Management Studies* ,Volume 1, 2000 - Issue 2
 17. Fayolle., A. (2005). Evaluation of entrepreneurship education: behaviour performing or intention increasing? *International Journal of Entrepreneurship and Small Business*, <https://doi.org/10.1504/IJESB.2005.006072>
 18. Fischer, E., Reuber, R., Dyke, L. (1993), A Theoretical Overview and Extension of Research on Sex, Gender and Entrepreneurship, *Journal of Business Venturing*, 8, 151–168.
 19. Freytag, Andreas & Thurik, Roy. (2007). Entrepreneurship and Its Determinants in a Cross-Country Setting. *Journal of Evolutionary Economics*. 17. 117–131. 10.1007/s00191-006-0044-2.
 20. Glas, M. and Petrin, T. (1998). „Entrepreneurship: new challenge for slovene women”, in *Frontiers of Entrepreneurship Research*. Babson Park. Wellesley (Mass).
 21. Grilo, I., & Irigoyen, J. M. (2006). Entrepreneurship in the EU: to wish and not to be. *Small Business Economics*, 26(4), 305–318.
 22. Gupta, Alka & Vishal, Gupta. (2017). Just a Lemonade Stand An Introduction to Student Entrepreneurship. *New England Journal of Entrepreneurship*. 20. 34-45. <https://doi.org/10.1108/NEJE-20-01-2017-B003>.
 23. Hisrich, R., & Langan-Fox, J., & Grant, S.. (2007). Entrepreneurship Research and Practice: A Call to Action for Psychology. *The American psychologist*. 62. 575-89. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.62.6.575>.
 24. ILO, (2015), https://www.ilo.org/global/research/global-reports/weso/2015-changing-nature-of-jobs/WCMS_368626/lang-en/index.htm, pristupljeno jun 16
 25. Johansen, Vegard & Foss, Lene. (2013). The effects of entrepreneurship education - Does gender matter?. *International Journal of Entrepreneurship and Small Business*. 20. 255-271. 10.1504/IJESB.2013.056889.

26. Kothawale, C. P. (2015). Women Entrepreneurship Development: Problems & Prospects. *SMRO Multidisciplinary International Online Research Journal*, VOL-14, ISSUE-I, 1-8.
27. Krueger Jr, N. F., M. D. Reilly,, A. L. Carsrud. (2000). „Competing Models of Entrepreneurial Intention.” *Journal of Business Venturing* 15 (5-6): 411-432.
[https://doi.org/10.1016/S0883-9026\(98\)00033-0](https://doi.org/10.1016/S0883-9026(98)00033-0).
28. Lee, S. M., Lim, S., Pathak, R. D., Chang, D., & Li, W. (2006). Influences on students attitudes toward entrepreneurship: a multi country study. *Entrepreneurship Management*, 2, 351-366.
29. Li Yuetao. (2010). The SWOT Analysis on College-student's Entrepreneurship in China. *China Acadmic Journal Electronic Publishing House*. No.8. P89 .
30. Linan, F., J. C. Rodriguez-Cohard, J.M. Cantuche. (2011). „Factors affecting entrepreneurial intention levels: A role for education.” *International entrepreneurship and management journal*, 7(2): 195-218
31. Mansour, Ilham. (2019). Gender Differences in Entrepreneurial Attitude & Intentions among university Students. *International Conference on Advances in Business, Management and Law (ICABML)*. 2. 193-200. <https://doi.org/10.30585/icabml-cp.v2i1.273>.
32. Matlay, H. (2005). Researching entrepreneurship and education: Part 1: What is entrepreneurship and does it matter?, *Education + Training*, 47 (89): 665-677
33. Mcarter N., Bgartner, W., GShaver ,K., Gatewood, J., (2013). The career reasons of nascent entrepreneurs, *Journal of Business Venturing*, Volume 18, Issue 1, 1 January 2003, Pages 13-39
34. Mušikić, S., Mitrović, S., Marčetić, M. (2017). Neformalna zaposlenost mladih u Srbiji–stanje i trendovi, *Ekonomija-teorija i praksa*, broj 4/2017. (str.65-75), Fakultet za ekonomiju i inženjerski menadžment, Novi Sad
35. Ndofirepi, Takawira & Rambe, Patient & Dzansi, Dennis. (2018). An Exploratory Study on the Gender-Based Differences in Entrepreneurial Intention and Its Antecedents amongst Students of a South African University of Technology. *Southern African Business Review*. 22. 1-28. <https://doi.org/10.25159/1998-8125/4345>.

36. Orhan, M., Scott, D. (2001). Why Women Enter into Entrepreneurship: An Explanatory Model. *Women In Management Review*. 16. 232-247.
<https://doi.org/10.1108/09649420110395719>.
37. Sánchez-Escobedo, M.C., Díaz-Casero, J.C., Hernández-Mogollón, R. *et al.* (2011). Perceptions and attitudes towards entrepreneurship. An analysis of gender among university students. *Int Entrep Manag J* 7, 443–463 (2011).
38. Sarri, K., Trihopoulou, A. (2005). Female entrepreneurs' personal characteristics and motivation: A review of the Greek situation. *Women In Management Review*. 20. 24–36.
<https://doi.org/10.1108/09649420510579559>.
39. Van Ewijk, Anne & Belghiti-Mahut, Sophia. (2019). Context, gender and entrepreneurial intentions: How entrepreneurship education changes the equation. *International Journal of Gender and Entrepreneurship*. 10.1108/IJGE-05-2018-0054.
40. Veciana J.M. (2007) Entrepreneurship as a Scientific Research Programme*. In: Cuervo Á., Ribeiro D., Roig S. (eds) *Entrepreneurship*. Springer, Berlin, Heidelberg
41. Vukmirović, N. (2005). Modeli podrške razvoju ženskog preduzetništva. *Industrija*, 33(4), 1–18.

EXPLORING THE INFLUENCE OF GENDER DIFFERENCES ON ATTITUDES OF YOUNG STUDENTS OF ECONOMICS TOWARD ENTREPRENEURSHIP IN SERBIA

Marčetić Marija

Muškić Slađana

Abstract: *The main goal of this study is to investigate how gender differences affect attitudes towards entrepreneurship among students. Entrepreneurial attitudes are related to the*

intentions of self-employment, with the personal perception of the business environment and obstacles. The questionnaire used for data collection was adjusted to the goal of the research, the specifics of our entrepreneurial education and the economic environment in Serbia. Data were collected from 333 students of economics from the Academy of Vocational Studies in Southern Serbia. To test the initial hypotheses in this study, the following were used: descriptive-analytical method, in order to describe, evaluate and interpret the collected data, and within that, the non-parametric test χ^2 . Frequencies in responses between the sexes do not show discrepancies in questions involving knowledge of environment conditions, while there is a wide range in answers to questions related to personal preferences. Understanding the differences between male and female students can make it significantly easier for female students to fully use their entrepreneurial potentials, develop career preferences, and promote female entrepreneurship. New findings can help us regulate minor discrepancies in entrepreneurial education in this area.

Key words *entrepreneurship, students, gender differences, vocational education, entrepreneurship education, attitudes, intentions*